

УДК:334.752+347.077.32

DOI 10.37749/2308-9636-2020-10(214)-3

Д. С. Махновський,

Центр досліджень інтелектуальної власності
та трансферу технологій НАН України,
старший науковий співробітник

НАПРЯМИ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗПОДІЛУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У ДОГОВОРАХ НА ВИКОНАННЯ НДДКР, ЩО ФІНАНСУЮТЬСЯ З ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ, В НОВИХ НЕЗАЛЕЖНИХ ДЕРЖАВАХ

У статті досліджуються напрями законодавчого регулювання розподілу прав інтелектуальної власності у договорах на виконання досліджень та розробок, які фінансуються повністю або частково з державного бюджету, в нових незалежних державах: Україні, Білорусі, Казахстані, РФ.

Ключові слова: договір на виконання науково-дослідних робіт, прикладні наукові дослідження, інтелектуальна власність.

Вдосконалення врегулювання відносин державних замовників НДДКР та наукових установ, ЗВО, інших суб'єктів щодо належності прав та використання об'єктів права інтелектуальної власності (ОІВ), що створюються при виконанні досліджень, є актуальним питанням, безпосередньо пов'язаним із правами або обмеженнями у комерціалізації результатів досліджень виконавцями НДДКР.

Питання розподілу прав інтелектуальної власності у договорах на виконання НДДКР, які фінансуються повністю або частково з державного бюджету, були предметом досліджень Ю. Капіци, П. Цибульова, О. Підпригори, Г. Черничника, Г. Андрощука, Е. Гаврилова, К. Жамойдік, Е. Бакланової, Г. Мосейчук, С. Лосевого. Проте у зазначених дослідженнях не здійснювалося порівняння врегулювання прав на ОІВ в різних ННД.

Метою статті є аналіз напрямів законодавчого регулювання розподілу прав інтелектуальної власності у договорах на виконання НДДКР, які фінансуються повністю або частково з державного бюджету, в нових незалежних державах

(ННД): Білорусі, Казахстані, РФ та Україні.

В ННД можливо виділити два основні підходи до законодавчого регулювання створення, охорони, використання ОІВ та розподілу прав інтелектуальної власності у договорах НДДКР. Перший передбачає загальне регулювання щодо всіх суб'єктів правовідносин. Другий — передбачає визначення особливостей регулювання, крім загальних норм окремо щодо визначених суб'єктів господарювання.

Положення з охорони та використання ОІВ у договорах НДДКР містяться у цивільних кодексах ННД, законодавчих актах, що стосуються наукової діяльності і комерціалізації результатів досліджень, типових контрактах.

Цивільні кодекси містять близькі положення, де визначається, що використання результатів НДДКР Замовником встановлюється відповідно до договору, а також, що Виконавець може використовувати отриманий ним результат для себе, якщо інше не встановлено договором. Спеціальні акти включають: у Білорусі — Положення про комерціалізацію

результатів наукової та науково-технічної діяльності створених за рахунок державних коштів, затверджене Указом Президента Республіки Білорусь від 04.02.2013 р. № 59; у Казахстані — закони «Про комерціалізацію результатів наукової та/або науково-технічної діяльності» від 31.10.2015 р. № 381-V та «Про науку» від 18.02.2011 № 407-V; в РФ — наказ Міністерства освіти і науки «Про затвердження типового контракту на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських та технологічних робіт, типових умов контракту при використанні результатів інтелектуальної діяльності, що включаються до контрактів на виконання робіт, надання послуг та інформаційної карти контракту, типових умов контракту»; в Україні — закони «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 14.09.06 № 143-V та «Про наукову та науково-технічну діяльність» від 26.11.15 № 848-VIII. В Білорусі та РФ на підставі вищенаведених документів затверджено типові форми договорів.

У Казахстані Законом «Про комерціалізацію результатів наукової та/або науково-технічної діяльності» визначено наступні моделі розподілу прав (ст. 12). Перша — права інтелектуальної власності, отримані при фінансуванні НДДКР за кошти державного бюджету, належать виконавцям робіт, якщо інше не передбачено у договорі між ними та авторами ОІВ.

Друга модель передбачає, що виключні права на спільні результати наукової та/або науково-технічної діяльності, створені в рамках спільного виконання НДДКР, належать суб'єктам наукової та науково-технічної діяльності та суб'єктам підприємництва, суб'єктам «квазі-державного» сектору спільно, якщо інше не вказано у договорі. У випадку, якщо договором НДДКР визначено, що виключні права на результати наукової та/або науково-технічної діяльності належать суб'єктам наукової та науково-технічної діяльності, то за іншою стороною договору (Співвиконавцем) зберігається право на невиключну безоплатну

ліцензію на використання цих результатів у власному виробництві.

У РФ положення гл. 38 ЦК РФ щодо договорів НДДКР не визначають належності прав на ОІВ тій чи іншій стороні договору та відсилають до загальних положень кодексу стосовно прав на результати інтелектуальної діяльності. Питання розподілу прав на службові ОІВ в РФ визначається Типовим положенням ВОІВ «Політика у сфері інтелектуальної власності для університетів та науково-дослідних організацій», адаптоване для РФ [1]. Принципи, що мають застосовуватися при розподілі прав на ОІВ, визначаються Національним стандартом РФ (ГОСТ Р 58086 І 2018) [2]. Так, стандартом визначаються вимоги, що мають враховуватися при розподілі прав на ОІВ при виконанні ДКР, технологічних та виробничих робіт, а також при виконанні державного контракту. Зокрема, наводяться механізми прийняття рішень щодо використання ОІВ, що створені до початку виконання НДДКР. Проте вказані документи безпосередньо не визначають належності прав ІВ вишам, науковим установам чи підприємствам.

У Республіці Білорусь при здійсненні НДДКР, що фінансуються повністю або частково з державного бюджету, застосовується примірна форма договору на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських та дослідно-технологічних робіт (надалі Примірний договір) (затверджений постановою ДКНТ РБ № 26 від 03.09.18 р.).

Загалом, слід відзначити відсутність у законодавстві Білорусі та РФ чітких положень стосовно розподілу прав ІВ у договорах НДДКР між бюджетними установами та підприємствами.

Щодо України — загальні підходи до розподілу прав інтелектуальної власності у договорах на виконання НДДКР викладено у гл. 62 ЦК України. Особливості розподілу прав інтелектуальної власності на результати НДДКР у вигляді технологій, що створені за рахунок бюджетних коштів, визначені ст. 11 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу техноло-

гій», а також стосовно інших ОІВ — Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (ст. 64) з закріплення прав на створені під час НДДКР ОІВ — за виконавцями робіт. Проте на цей час відсутні відповідні рекомендації уповноважених міністерств щодо врегулювання створення та використання ОІВ у договорах між ЗВО, науковими установами та підприємствами — замовниками. Низка рекомендацій щодо врегулювання питань охорони прав інтелектуальної власності у договорах НДДКР з підприємствами розроблено НАН України та наведені у Положенні про використання об'єктів права інтелектуальної власності в НАН України [3].

Основні моделі розподілу прав інтелектуальної власності при виконанні договорів НДДКР, що фінансуються повністю або частково за рахунок бюджетних коштів у ННД, наведено у таблиці:

Наведений аналіз практики ННД щодо врегулювання розподілу прав інтелектуальної власності у договорах НДДКР свідчить, що в Білорусі та РФ основним напрямом законодавчого регулювання є прийняття спеціальних законодавчих та підзаконних актів, які застосовуються при здійсненні фінансування з державного або муніципального бюджету; також вони застосовуються у випадку часткового фінансування досліджень і розробок. Зазначені акти містять примірні або типові форми договорів на виконання НДДКР, які є обов'язковими для застосування всіма розпорядниками бюджетних або муніципальних коштів. Договори містять кілька варіантів розподілу прав інтелектуальної власності, які застосовуються у визначених законом випадках.

У Казахстані регулювання здійснюється за Законом «Про комерціалізацію

Країна	Умови договору	Належність прав
Білорусь	Варіант 1. <i>Фінансування НДДКР здійснюється за рахунок бюджетних коштів [4], [5].</i> Права на створені ОІВ відповідно до рішення держзамовника набуває: головний виконавець; або кожний співвиконавець набуває права на ОІВ, що створені ним; або права на ОІВ набуває держзамовник. Виконавець зобов'язаний здійснити комерціалізацію результатів робіт протягом трьох років. Майнові права на ОІВ переходять до Замовника, якщо Виконавцем не здійснена комерціалізація результатів робіт.	Держзамовнику або Виконавцю
	Варіант 2. <i>Фінансування НДДКР здійснюється за рахунок бюджетних коштів та небюджетних коштів.</i> Права на створені ОІВ відповідно до рішення держзамовника належать спільно держзамовнику, Виконавцю та Особі, що здійснила співфінансування НДДКР; або спільно держзамовнику та зазначеній Особі або Особі та Виконавцю [4], [5].	Держзамовнику (Виконавцю) та Замовнику
Казахстан	<i>Фінансування НДДКР здійснюється за рахунок бюджетних коштів через замовника робіт [6].</i> Права на створені ОІВ, якщо інше не визначено угодою між Виконавцем та Автор(ми) ОІВ, належать Виконавцю.	Виконавцю

РФ	Варіант 1.	Фінансування НДДКР здійснюється за рахунок бюджетних коштів [7]. Права на створені ОІВ, залежно від сфери проведення досліджень, як правило, належать Виконавцю. Виконавець зобов'язаний протягом шести місяців здійснити закріплення виключних майнових прав на ОІВ за собою. У випадку невиконання Виконавцем зазначеної вище вимоги права на ОІВ переходять до Замовника. Замовник має право використовувати результат для власних потреб на підставі невиключної безоплатної ліцензії.	Виконавцю
	Варіант 2.	Фінансування НДДКР здійснюється за рахунок бюджетних коштів [7], [8]. Права на створені ОІВ, залежно від сфери проведення досліджень (оборона, безпека держави, міжнародні зобов'язання та ін.), належать Замовнику або Замовнику та Виконавцю. Виконавець має право використовувати результат для власних потреб.	Замовнику
Україна	Варіант 1.	Фінансування НДДКР здійснюється за рахунок бюджетних коштів. Права на створені ОІВ належать Виконавцю.	Виконавцю
	Варіант 2.	Фінансування НДДКР здійснюється за рахунок бюджетних коштів. Права на створені ОІВ належать Замовнику, якщо дослідження віднесено до державної таємниці та в інших випадках, визначених законом (оборона, безпека держави, міжнародні зобов'язання та ін.).	Замовнику

результатів наукової та/або науково-технічної діяльності». Проте слід зазначити, що типовий договір на виконання НДДКР, затверджений постановою уряду Казахстану № 575 від 25.05.11, в частині розподілу прав інтелектуальної власності не відповідає положенням Закону.

В Україні, як зазначалося вище, законодавче регулювання розподілу прав інтелектуальної власності у договорах НДДКР здійснюється на підставі норм, що містяться у законодавчих актах, які стосуються наукової діяльності і комерціалізації результатів досліджень. На відміну від інших країн в Україні відсутній примірний договір на виконання наукових досліджень і розробок, що фінансуються повністю або частково з державного бюджету, який би містив моделі розподілу прав інтелектуальної власності та був би затверджений урядовою постановою.

За відсутності примірного договору розпорядники бюджетних коштів розробляють та затверджують власні примірні форми договорів, у яких інколи відсутні положення щодо розподілу прав інтелектуальної власності або вони суперечать відповідним положенням, викладеним у законах «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» та «Про наукову і науково-технічну діяльність». У зв'язку із зазначеним, актуальним є розробка МОН України примірного договору на виконання наукових досліджень і розробок, що фінансуються органами державної влади повністю або частково з державного бюджету, який би містив варіанти розподілу прав інтелектуальної власності. Також актуальною є розробка рекомендацій та примірних договорів щодо розподілу прав інтелектуальної власності на результати НДДКР, що створюються бюджетними установами за спіль-

ним фінансуванням та виконанням проектів бюджетними установами та підприємствами.

Висновки. Врегулювання розподілу прав інтелектуальної власності у договорах НДДКР, що фінансуються з державного бюджету, в ННД здійснюється через загальне регулювання, яке охоплює всіх суб'єктів правовідносин, та прийняття спеціальних актів для фінансування НДДКР за рахунок бюджетних коштів. На рівні спеціального законодавства існують відмінності між країнами у системі законодавчих актів та наявності примірних договорів з виконання НДДКР. Також принцип Закону Бай-Доуля та регламентів ЄС з рамоквих програм нау-

кових досліджень щодо належності прав на ОІВ виконавцям робіт реалізований повною мірою лише в Україні. Актуальною є розробка МОН України примірного договору на виконання наукових досліджень і розробок, що фінансуються повністю або частково з державного бюджету, який би містив варіанти розподілу прав інтелектуальної власності та приведення положень модельних договорів НДДКР органів виконавчої влади України у відповідність до ст. 11 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» та ст. 64 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність».

Список використаної літератури

1. Типовое положение ВОИС, адаптированное для РФ, «Политика в области интеллектуальной собственности для университетов и научно-исследовательских организаций», утверждено 31.07.2018 г. Министерством образования и науки Российской Федерации.
2. Национальный стандарт Российской Федерации ГОСТ Р 58086 — 2018 «Интеллектуальная собственность. Распределение интеллектуальных прав между заказчиком, исполнителем и автором на охраняемые результаты интеллектуальной деятельности, создаваемые и/или используемые при выполнении научно-исследовательских, опытно-конструкторских, технологических и производственных работ».
3. Положення про використання об'єктів права інтелектуальної власності в НАН України, затверджене розпорядженням Президії НАН України від 16.01.08 № 15 «Про підрозділи з питань трансферу технологій, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності» (зі змінами).
4. Положення «Про комерціалізацію результатів наукової та науково-технічної діяльності, створеної за рахунок державних коштів», затверджено Указом Президента Республіки Білорусь № 59 від 04.02.2013 г.
5. Постановление ГКНТ Республики Беларусь от 3 сентября 2018 г. № 26 «Об утверждении примерной формы договора на выполнение научно-исследовательских, опытно-конструкторских и опытно-технологических работ, финансируемых полностью или частично за счет государственных средств».
6. Закон Республики Казахстан 31 октября 2015 г. № 381-V ЗРК «О коммерциализации результатов научной и (или) научно-технической деятельности».
7. Приказ Министерства образования и науки Российской Федерации № 1180 от 21.10.2015 г. «Об утверждении типового контракта на выполнение научно-исследовательских, опытно-конструкторских и технологических работ, типовых условий контракта при использовании результатов интеллектуальной деятельности, включаемых в контракты на выполнение работ, оказание услуг и информационной карты типового контракта, типовых условий контракта».
8. Постановление Правительства РФ от 22.04.2009 № 342 (ред. от 08.12.2011 г.) «О некоторых вопросах регулирования закрепления прав на результаты научно-технической деятельности».

References

1. The WIPO Model Regulations, adapted for the Russian Federation, «Intellectual Property Policy for Universities and Research Organizations», were approved on July 31, 2018 by the Ministry of Education and Science of the Russian Federation.
2. National standard of the Russian Federation GOST R 58086 — 2018 «Intellectual property. Distribution of intellectual rights between the customer, the executor and the author on the protected results of intellectual activity created and/or used at performance of research, experimental design, technological and production works».

3. Regulations on the use of intellectual property rights in the NAS of Ukraine, approved by the order of the Presidium of the NAS of Ukraine from 16.01.08 № 15 «On units for technology transfer, innovation and intellectual property» (as amended).

4. Regulation «On commercialization of the results of scientific and scientific-technical activities created at the expense of state funds», approved by the Decree of the President of the Republic of Belarus № 59 of 04.02.2013.

5. Resolution of the SCST of the Republic of Belarus of September 3, 2018 № 26 «On approval of the approximate form of the contract for research, development and development work, financed in whole or in part by public funds».

6. Law of the Republic of Kazakhstan October 31, 2015 № 381-V SAM «On commercialization of results of scientific and (or) scientific and technical activities».

7. Order of the Ministry of Education and Science of the Russian Federation № 1180 of 21.10.2015 «On approval of a standard contract for research, development and technological work, standard contract conditions when using the results of intellectual activity included in contracts for work, rendering of services and the information card of the standard contract, standard conditions of the contract».

8. The decision of the Government of the Russian Federation from 22.04.2009 № 342 (ed. From 08.12.2011) «About some questions of regulation of fixing of the rights to results of scientific and technical activity».

Махновский Д. С. Направления законодательного регулирования распределения прав интеллектуальной собственности в договорах на выполнение НИОКР, которые финансируются из государственного бюджета, в новых независимых государствах.

Исследуются направления законодательного регулирования распределения прав интеллектуальной собственности в договорах НИОКР, которые финансируются из государственного бюджета в ННГ: Украине, Беларуси, Казахстане, РФ.

Ключевые слова: договор на выполнение научно-исследовательских работ, прикладные научные исследования, интеллектуальная собственность.

Makhnovsky D. S. Directions of legislative regulation of the intellectual property rights distribution in R&D contracts, financed from the state budget, in the newly independent states (NIS).

The article analyzes the legislative regulation of the distribution of intellectual property rights in contracts for research and development, which are funded in whole or in part from the state budget, in the newly independent states: Ukraine, Belarus, Kazakhstan, Russia, Areas of legislative regulation in the newly independent states (Ukraine, Belarus, Kazakhstan, Russia) the distribution of intellectual property rights in R&D contracts, funded in whole or in part from the state budget.

Settlement of distribution of intellectual property rights in R&D contracts, financed from the state budget, in the NIS countries is carried out through general regulation, covering all subjects of legal relations, and the adoption of special acts — to finance R & D from the budget.

At the level of special legislation, there are differences between countries both in the system of legislation and in the presence of model agreements for the implementation of R & D. Also, principle of the Bai-Dole Act and EU regulations on the research Framework Programs, that ownership of IPR rights belongs to the contractor, is fully implemented only in Ukraine. It is important for the Ministry of Education and Science of Ukraine to develop a special model agreement for case, when research and development are being funded in whole or in part from the state budget. This Model agreement should contain options for the distribution of intellectual property rights and shall bring the provisions of model agreements on conducting research and development in accordance with the Art. 11 of the Law of Ukraine «On state regulation of activities in the field of technology transfer» and Art. 64 of the Law of Ukraine «On scientific and scientific-technical activities».

Key words: contracts for research and developments, intellectual property, rights to results of research developments.